

IJZERTOREN, stenen monument te Kaaskerke, nu grondgebied Diksmuide, in de IJzervlakte opgericht als hulde aan de Vlaamse soldaten die in de Eerste Wereldoorlog aan het IJzerfront sneuvelen. De toren, die bekroond is met een kruis, met de leuze AVV-VVK (Alles voor Vlaanderen, Vlaanderen voor Kristus) en die ook het opschrift Nooit meer oorlog draagt (in het Nederlands, Frans, Duits en Engels), werd het zinnebeeld van de strijd der erfgenamen van de Frontbeweging, later in bredere zin van een groot gedeelte van de katholieke Vlaamsgezinden. Het monument werd in 1946 bij een aanslag vernield, maar groter herbouwd. (Z. ook IJzerbedevaart)

Het ontwerp van de oorspronkelijke toren komt van de gebroeders R. en J. van Averbek, architecten. Het werd op 1 november 1925 bekroond in een wedstrijd waarvoor 39 ontwerpen ingezonden waren. De jury bestond uit de beeldhouwer J. Lagae, de architecten Groenewegen en Verbruggen, dr. Jozef Goossenaerts, dr. Oscar Dambre, Raf Speybrouck en mevrouw Joe English. Deze jury werd geadviseerd door Cyriel Verschaeve en August Vermeylen. De ontwerpers lieten zich inspireren door het kruis van Heldenhulde dat tijdens de oorlog door Joe English voor de gesneuvelden was ontworpen. Het comité voor de IJzerbedevaart besloot de toren 30 à 35 meter hoog te laten worden.

Op de zevende IJzerbedevaart, op 22 augustus 1926, werd een houten paal ingehaid op de plaats waar de toren moest komen. Prof. Frans Daels leidde de plechtigheid, omringd door de moeder van de gesneuvelde Renaat de Rudder, de beide kinderen van Joe English, de jongste zuster der gebroeders Van Raemdonck en andere familieleden van oorlogsdoden die tot symbolen van de V.B. aan het IJzerfront waren geworden. Op 24 maart 1928 werd aan de firma Gebroeders De Tandt uit Nederbrakel het werk opgedragen en besloot men de toren 50 meter hoog te maken. Op 2 juni 1928 werd het werk begonnen. Cyriel Verschaeve metselde de symbolische eerste steen op 7 juli 1928 in. Op 12 oktober 1929 werd door mevrouw Daels de laatste steen ingemetseld.

Onder de toren was een crypt met zeven grafkamers gebouwd. Op 21 augustus 1932 bracht men tijdens een bedevaart het stoffelijk overschot van acht gesneuvelde soldaten naar die crypt over (de gebroeders Van Raemdonck, Renaat de Rudder, Joe English, Firmin Deprez, Frans Kusters, Hubert Willems en Frans van der Linden). In deze crypt bewaarde men ook 200 Heldenhulde-zerkjes, die vroeger op soldatengraven prijken en die in 1927 naar de bedevaartgrond waren overgebracht. Tussen 1931 en '34 plaatste men op de vier hoeken van de toren vier symbolische beelden, in een wedstrijd met 33 deelnemers gemaakt door de oud-strijder Karel Aubroeck, die bij dit werk een oog verloor. De beelden kwamen tot stand ter nagedachtenis van Renaat de Rudder, Joe English, de gebroeders Van Raemdonck, Lode de Boninge en Frans van der Linden. In de klokkenkamer van de toren hing de klok Nele.

Het monument werd gefinancierd uit bijdragen van talrijke Vlamingen, o.m. opgehaald tijdens ontelbare propaganda-avonden en op de bedevaarten. In 1933 stelde men daartoe ook het lidmaatschap van de IJzerbedevaart in en na 1936 konden

de Vlaamse gemeentebesturen helpen door, tegen een vergoeding, de namen van hun gesneuvelde medeburgers in de toren te laten aanbrengen. In 1938 werden zo de eerste tienduizend namen ver-
eeuwigd.

In 1935 bracht men het secretariaat van de bedevaart uit Temse over naar een gebouw aan de Hoge Brug, nabij de toren. Op 30 mei 1940 sloeg een Engelse vliegtuigbom een 5 meter groot gat in de flank van de toren, terwijl de klok Nele tengevolge van een granaatscherf barstte. Op 16 juni 1945 liep de toren over een lengte van 10 meter zware schade op bij een aanslag met dynamiet. In de nacht van 15 op 16 maart 1946 werd hij door een tweede aanslag totaal vernield (z. IJzerbedevaart).

In de zomermaanden van 1948 bouwde men van het puin, op de crypt, een eenvoudig wit kruis met de AVV-VVK-leuze. Op dit kruis stond ook het door Verschaeve in de Eerste Wereldoorlog voor Heldenhulde geschreven vers dat reeds in de crypt was aangebracht: Hier liggen hun lijken als zaden in 't zand / Hoop op de oogst, o Vlaanderland. Op 22 mei 1949 werd de eerste steen gelegd van een, eveneens met puin te bouwen toegangspoort tot de bedevaartweide, met het grote opschrift Pax en op de hoeken de beelden van Aubroeck. De poort werd op 20 augustus 1950, op de 23ste bedevaart, ingewijd.

Er ontstond bij de Vlaamsgezinden een controverse over de zin van de wederopbouw. Sommigen betoogden dat het puin het meest aangrijpende en voor de Vlaamse strijd meest zinnebeeldige „monument” zou zijn. Daartegenover werd door de Leuvense professor Van Himbeek het ontwerp bekendgemaakt van een nieuw, reusachtig monument, dat een polemiek uitlokte. Op 9 februari 1952 besloot het comité een nieuwe toren op te richten, waarvoor de oude model zou staan. Op de 25ste bedevaart, 25 augustus 1952, werd door prof. Fransen de eerste steen gelegd. Het ontwerp was van de architect Robert van Averbek, die ook aan de eerste toren had meegewerkt. Het bouwwerk werd uitgevoerd door de firma Lode van der Kinderen uit Bazel-Waas. De bouw werd ook dit keer voor een groot gedeelte bekostigd uit particuliere giften en door Vlaamse culturele verenigingen. Nu droeg ook de regering, door toedoen van minister A. de Boodt, een som bij (één miljoen fr. per jaar en dit gedurende vijftien jaar). Op 11 november 1958 werd de nieuwe crypt ingewijd en op 23 augustus 1964 stond „de mei” op de toren. Toen het monument op 22 augustus 1965 officieel werd ingewijd, had het 30 miljoen frank gekost.

De nieuwe toren staat op circa 100 m achter het puin van de eerste. De bouw gebeurde onder leiding van architect Robert van Averbek en ingenieur A. Monthaye. De toren, 84 meter hoog, omvat o.m. een crypt en een kapel, een serie grote en kleine zalen (waarin o.m. een museum is ondergebracht), een klokkenkamer en een panorama-zaal. Het is een constructie in beton, met baksteen bezet. Het gewicht bedraagt 8.500 ton. In 1961 werd naast de bedevaartweide een nieuw secretariaatsgebouw opgericht.

LITERATUUR: *Verlagboeken* van de IJzerbedevaarten; - E. Balduck, *Diksmuide, onze trots en onze schande* (1968).

LOUIS DE LENTDECKER